

ПРОГРАМ РАДА
ISS/KS E034-5
Млеко и производи од млека

Овај програм рада донет је на 21. седници Комисије која је одржана 19.04.2016. године, а одобрио га је Стручни савет за опште области стандардизације на 32. седници одржаној 23.05.2016. године.

1 Увод

Предмет рада Комисије за стандарде и сродне документе KS E034-5, *Млеко и производи од млека* (у даљем тексту: Комисија) јесте стандардизација метода узимања узорака и хемијских, физичких и микробиолошких анализа у области млека и производа од млека.

Комисија прати рад следећих техничких комитета/поткомитета Међународне организације за стандардизацију (ISO) и Европског комитета за стандардизацију (CEN):

- Техничког поткомитета ISO/TC 34/SC 5, *Млеко и производи од млека*;
- Техничког комитета CEN/TC 302, *Млеко и производи од млека – Методе узимања узорака и анализе*.

У Техничком поткомитету ISO/TC 34/SC 5, *Млеко и производи од млека*, Међународне организације за стандардизацију (ISO), Комисија има статус активног члана, односно П-члана¹⁾ што значи да је обавезна да у прописаним роковима гласа у вези са радним документима који се разматрају у складу са планом и програмом рада тог поткомитета.

Комисија је успоставила сарадњу са Комисијом за стандарде и сродне документе KS E034-9, *Микробиологија и биотехнологија*, у вези са стандардима из области микробиолошких анализа млека и производа од млека.

Комисија је први пут образована као стручно радно тело Института за стандардизацију Србије (у даљем тексту: Институт) Решењем о образовању бр. 2/6-01-9/18 од 10.09.2002. године и од тада је непрекидно радила уз повремене измене у саставу. Тренутно активна Комисија је образована Решењем о образовању Комисије бр. 783/1-26-01/2012 од 21.02.2012. године и његовом изменом и допуном бр. 928/12-26-01/2014 од 21.10.2014. године.

Комисија је образована ради:

- доношења, преиспитивања и повлачења српских стандарда и сродних докумената у наведеној области рада, у складу са интерним правилима и упутствима Института;

¹⁾ Увид у статус Комисије доступан је на интернет страници ISO-а:
http://www.iso.org/iso/home/standards_development/list_of_iso_technical_committees/iso_technical_committee_participation.htm?commid=47878

- обезбеђивања усаглашености српских стандарда и сродних докумената са европским и међународним стандардима у наведеној области рада;
- учествовања у изради и преиспитивању стандарда и сродних докумената које доносе европске и међународне организације за стандардизацију у наведеној области рада, и
- других послова које предложи надлежни стручни савет.

2 Пословно окружење

2.1 Опште

Млеко је једна од најстаријих намирница у исхрани човека. Оно представља комплексну храну која садржи бројне хранљиве материје и значајно доприноси задовољавању потреба организма за калцијумом, магнезијумом, селеном, рибофлавином, витамином B_{12} и пантотенском киселином (витамин B_5).

Милијарде људи широм света конзумирају млеко и производе од млека сваког дана. Млеко и производи од млека не представљају само извор хранљивих материја за те људе, већ и могућност обезбеђивања средстава за живот за пољопривреднике, прерађиваче, трговаче и друге заинтересоване стране укључене у тај ланац производње. Трговина млеком и производима од млека је у сталном порасту и зато је обезбеђивање квалитета и хигијенске исправности тих производа од изузетног значаја.

За развијање стандарда и сродних докумената (упутства, правила добре праксе, препоруке итд.) у вези са квалитетом и хигијенском исправношћу млека и производа од млека на међународном нивоу задужена је пре свега *Комисија за Codex Alimentarius* (Codex), специјализована *FAO/WHO* међународна организација за храну основана са циљем да се доношењем стандарда и сродних докумената заштити здравље потрошача и обезбеди поштена пракса у трговини храном. Неколико Codex комитета је од посебног значаја за област млека и производе од млека: један тренутно неактиван, *Codex комитет за млеко и производе од млека* (CCMMP) и два активна, *Codex комитет за остатке ветеринарских лекова у храни* (CCRVDF) и *Codex комитет за методе анализе и узимања узорака* (CCMAS). Поменути Codex комитети донели су низ Codex стандарда и сродних докумената из области млека и производа од млека који се на основу Споразума о примени санитарних и фитосанитарних мера (SPS Споразум) Светске трговинске организације (WTO) признају као референтни документи у међународној трговини.

Доношењем стандарда у вези са методама узимања узорака и анализе млека и производа од млека на међународном нивоу баве се пре свега две значајне организације, Међународна организација за стандардизацију (ISO), односно Поткомитет SC 5, *Млеко и производи од млека*, који функционише у оквиру Техничког комитета ISO/TC 34, *Прехрамбени производи*, као и Међународна млекарска федерација (IDF).

Codex комитет за методе анализе и узимања узорака (CCMAS) као координационо тело свих значајних организација које доносе стандарде за методе испитивања хране, иницирао је успостављање блиске сарадње Међународне организације за стандардизацију и Међународне млекарске федерације у циљу хармонизовања стандарда које су те организације самостално доносиле. Захваљујући тој сарадњи ISO/TC 34/SC 5 и IDF од 2001. године заједнички објављују стандарде који

носе ознаку „ISO|IDF”. Codex стандард CODEX STAN 234-1999, *Препоручене методе анализе и узорковања* (ревизиран 2015. године) позива се на велики број „ISO|IDF” стандарда што значи да се ти стандарди признају као референтни документи у међународној трговини млеком и производима од млека.

У оквиру Европског комитета за стандардизацију (CEN) функционише Технички комитет CEN/TC 302, *Млеко и производи од млека – Методе узимања узорака и анализе*. Овај комитет на основу „Бечког споразума”, односно споразума о техничкој сарадњи између ISO-а и CEN-а, преузима оне међународне „ISO|IDF” стандарде за методе анализе и узорковања млека и производа од млека који су значајни за законодавство Европске уније. Сви европски стандарди које је објавио CEN/TC 302 настали су преузимањем међународних стандарда (ознака „EN ISO|IDF”) са степеном сагласности „идентичан”. Комисија KS E034-5 преузела је све објављене европске стандарде из надлежности европског техничког комитета CEN/TC 302 и прати динамику развијања нових европских стандарда која је усклађена са динамиком развијања „ISO|IDF” стандарда.

Пракса позивања на међународне стандарде из области млека и производа од млека присутна је како у регионалном (ЕУ) тако и у националном законодавству РС.

Уредбом Комисије (ЕЦ) бр. 273/2008 од 5. марта 2008. године, о утврђивању детаљних правила за примену Уредбе Савета (ЕЦ) бр. 1255/1999 о методама анализе и оцењивања квалитета млека и производа од млека, прописују се референтне методе за хемијске, физичке и микробиолошке анализе млека и производа од млека, као и сензорско оцењивање млека и производа од млека. У Прилогу I поменуте Уредбе дат је списак референтних метода, тј. табела у којој је цитиран велики број „ISO|IDF” стандарда.

Будући да је обиман посао око усклађивања националне регулативе за млеко и производе од млека са регулативом Европске уније у току, поменута Уредба још увек није преузета. Да би се за потребе позивања у националној регулативи на време обезбедили национални стандарди идентични са међународно прихваћеним „ISO|IDF” стандардима, Комисија KS E034-5 је у међувремену преузела све „ISO|IDF” стандарде цитиране у Прилогу I поменуте Уредбе.

У члану 48 *Правилника о квалитету производа од млека и стартер култура* („Службени гласник РС”, бр. 33/10, 69/10, 43/13-др. Правилник и 34/14) цитирани су следећи међународни стандарди: ISO 6091, ISO 5739 и ISO 8156 које је Комисија преузела као идентичне српске стандарде SRPS ISO 6091:2014 (sr), SRPS ISO 5739:2013 (en) и SRPS ISO 8156:2014 (en).

2.2 Квантитативни показатељи пословног окружења

2.2.1 Сектор млекарства у свету

Према подацима FAO-а за 2013. годину¹⁾, светска производња млека се у последње три деценије повећала за више од 49 %, односно са 500 милиона тона у 1983. години на 747 милиона тона у 2013.

¹⁾ Извор података је интернет страница FAO-а којој је приступљено у марту 2016. године:
<http://www.fao.org/resources/infographics/infographics-details/en/c/273893/>.

години. Производња млека у Азији се у истом периоду повећала за више од 238 %, односно са 80 милиона тона у 1983. години на 270 милиона тона у 2013. години.

Укупну светску производњу млека чини пет врста млека и то: кравље, бивоље, козје, овчије и камиље. Удео појединих врста млека у укупној светској производњи износи: 85 % за кравље, 11 % за бивоље, 2 % за козје, 1 % за овчије и 0,4 % за камиље млеко.

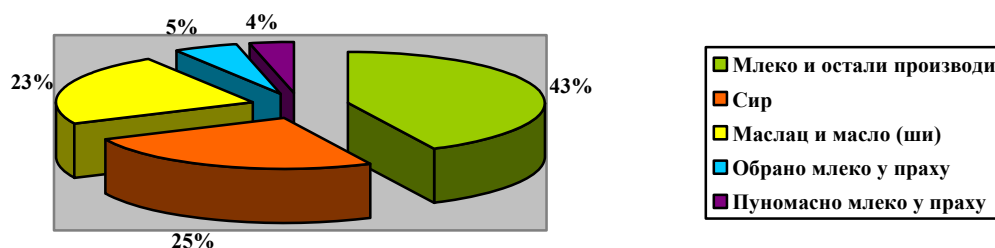
Десет земаља највећих произвођача млека у свету произвело је у 2013. години 58 % од укупне светске производње млека (видети табелу 1).

Табела 1 – Удео земаља највећих произвођача млека у укупној производњи млека у свету

Ред. бр.	Земља	Појединачни удео земље у укупној производњи млека у свету у %
1.	Индија	18
2.	САД	12
3.	Кина	5
4.	Бразил	5
5.	Русија	4
6.	Немачка	4
7.	Француска	3
8.	Нови Зеланд	3
9.	Пакистан	2
10.	Турска	2
Удео десет земаља највећих произвођача млека у укупној производњи млека у свету у %		58

У палети млечних производа добијених прерадом млека на светском нивоу доминирају следећи производи: млеко (за директну потрошњу) и остали производи, сир, маслац и масло (ши маслац), обрано млеко у праху и пуномасно млеко у праху (видети слику 1).

Слика 1 – Врсте и количине млечних производа добијене прерадом млека на светском нивоу

2.2.2 Сектор млекарства у Европској унији²⁾

Укупно произведена количина млека на фармама у Европској унији у 2014. години износила је 164,8 милиона тона, од тога 159,6 милиона тона, односно 96,8 %, представља кравље млеко (видети табелу 2). Од укупне количине крављег млека произведеног у Европској унији 21,2 % потиче из Немачке, а 17,1 % из Француске.

Произведена количина овчијег, козјег и бивољег млека представља само 3,2 % од укупно произведене количине млека у Европској унији. Шпанија је земља са највећом производњом млека од других врста музних животиња (1 120 хиљада тона), а затим следе Француска (738 хиљада тона), Грчка (669 хиљада тона) и Италија (596 хиљада тона). Међутим, за Грчку је специфично то што је произведена количина млека од других врста музних животиња већа од произведене количине крављег млека.

Табела 2 – Производња крављег млека, број музних грла и принос на пољопривредним газдинствима ЕУ (подаци за 2014. годину)

Земља	Производња крављег млека	Број музних грла	Просечна млечност по грлу
	1 000 тона	1 000 грла	kg/грлу
ЕУ (28 земаља)¹⁾	159 641	23 557	6 777
Белгија	3 710	519	7 107
Бугарска ¹⁾	1 103	302	3 656
Чешка Република	2 933	372	7 877
Данска	5 162	547	9 346
Немачка	32 381	4 296	7 541
Естонија	805	96	8 418
Ирска	5 821	1 128	5 162
Грчка	769	135	4 553
Шпанија	6 780	845	8 025
Француска	25 780	3 697	6 973
Хрватска	528	159	4 472
Италија	11 500	2 069	5 754
Кипар	165	25	6 500
Летонија	969	166	5 841
Литванија	1 791	314	5 704
Луксембург ¹⁾	317	47	6.324
Мађарска	1 876	255	7 356
Малта	43	7	6.580
Холандија	12 660	1 610	7 747
Аустрија	3 494	538	6 497
Пољска	12 986	2 248	5 777
Португал	2 000	234	8 554
Румунија	4 101	1 188	3 451
Словенија	617	108	5 716

²⁾ Извор података је интернет страница „Eurostat – Statistic Explained” којој је приступљено у марту 2016. године:

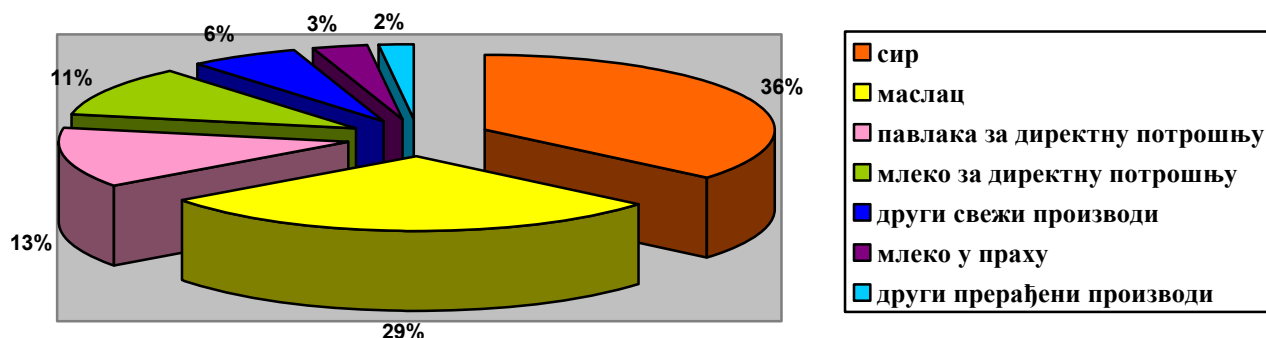
http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Milk_and_milk_product_statistics.

Словачка	931	143	6 505
Финска	2 400	283	8 483
Шведска	2 932	344	8 516
Уједињено Краљевство	15 088	1 883	8 013
Црна Гора	178	63	2 827
Турска ¹⁾	7 939	5 530	1 436

¹⁾ Подаци за 2013. годину.

У палети млечних производа добијених прерадом млека у Европској унији заступљени су следећи производи: сир, маслац, павлака (за директну потрошњу), млеко (за директну потрошњу), други свежи производи, млеко у праху и други прерађени производи (видети слику 2).

Слика 2 – Врсте и количине млечних производа добијене прерадом млека у Европској унији на основу статистичких података за 2014. годину

2.2.3 Сектор млекарства у Србији

Млекарска индустрија је једна од најважнијих пољопривредних грана у Републици Србији. Ова индустрија је у последњих двадесет година претрпела значајне промене у свим својим деловима почевши од сировинске базе, организационе структуре, опреме, до система прераде и паковања и на крају власничке структуре. Индустрија се кретала од постојања великих друштвених фарми – од по неколико хиљада музних грла до краја осамдесетих, до разбијања производње на мале фармере са по једним до пет грла, у деведесетим, и поновног успостављања система организоване производње и већих фарми, после 2000. године. Извршена је приватизација свих државних млекара. У земљи су присутне стране млекарне, са својим капиталом, које су уложиле значајне суме како у саме производне погоне, тако и у примарне произвођаче сировина. Извршено је и улагање у системе за скупљање и складиштење, хлађење и чување млека, док је 80 % произвођача који тренутно предају млеко млекарима снабдевено механичким музелицама³⁾.

Према Попису пољопривреде из 2012. године, у Републици Србији има 431 290 музних крава које се налазе на 155 899 пољопривредних газдинстава, што даје просек од 2,8 музних крава по пољопривредном газдинству. Величина стада од једног до два грла, која би се у многим земљама сматрала сувише малом за окосницу развоја сектора, још увек је основа српске млекарске индустрије. У тај распон улази око 70 % пољопривредних газдинстава и 35 % од укупног броја музних грла.

³⁾ Преузето из брошуре „Пољопривредна политика – сектор млекарске индустрије (потенцијал за развој)”, Београд 2009, Издавач „Фонд за отворено друштво”, „Центар за примењене европске студије”.

Практично, пољопривредна газдинства са мање од 10 музних грла чине 95 % од укупног броја газдинстава и у свом поседу држе 78 % од укупног броја музних грла. Пољопривредна газдинства са преко 30 крава чине само 0,2 % газдинстава и 9 % музних грла. Од укупног броја музних грла 95 % се налази на приватним пољопривредним газдинствима⁴⁾.

Укупна производња млека у Републици Србији износи око 1,5 милиона тона. Од тога, приближно 96 % је кравље млеко, 1,2 % овчије млеко и 2,8 % козје млеко (видети табелу 3). Просечна млечност по крави износи 3,1 хиљаду литара, са значајним регионалним разликама - млечност је много већа у АП Војводини (3,890 литара/крава), где су лоцирани велики узгајивачи, у односу на централну Србију (2,730 литара/крава)⁴⁾.

Табела 3 – Производња крављег, овчијег и козјег млека у Републици Србији за период 2013 – 2015⁵⁾ (у милионима литара)

Година	Кравље млеко	Овчије млеко	Козје млеко
2013.	1 451	18	34
2014.	1 492	20	38
2015.	1 501	19	44

До 1. октобра 2013. године укупно је одобрено 260 објеката за прераду млека. Искоришћеност постојећих капацитета млекара је око 60 %. Очекује се да ће у наредном периоду доћи до даљег пада броја млекара, будући да многе неће бити у стању да инвестирају у прилагођавање стандардима који су прописани ЕУ регулативом и тако опстану на тржишту. Осим тога, у регистар Управе за ветерину уписано је 1 755 објеката за прераду млека у домаћинству (производњу кајмака, односно белог сира који су намењени домаћем тржишту)⁴⁾.

2.3 Захтеви тржишта

Досадашњи стабилан раст тржишта млека и производа од млека, развој нових производа, као и захтеви међународне/европске регулативе у тој области, условљавају континуирано иновирање постојећих и развијање нових стандардизованих метода узимања узорака и анализе млека и производа од млека.

2.4 Аспекти животне средине

У поступку доношења међународних и/или европских стандарда за методе испитивања млека и производа од млека, посебна пажња посвећује се ограничавању употребе опасних хемикалија и реагенса у поступку испитивања кад год је то могуће.

⁴⁾ Преузето из Стратегије пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014 – 2024. године („Сл. гласник РС”, бр. 85/2014).

⁵⁾ Извор података је интернет страница Републичког завода за статистику РС којој је приступљено у марту 2016. године: <http://webzrzs.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=138#>.

3 Очекиване користи од рада

Основне користи које се очекују од рада Комисије KS E034-5 јесу:

- доношење националних стандарда за методе испитивања који су идентични са европским и/или међународним стандардима, а чиме се обезбеђује ефикасан алат за проверу испуњености услова утврђених у законима и/или прописима донетим на међународном, регионалном или националном нивоу;
- примена националних стандарда за методе испитивања који су усаглашени са европским и/или међународним стандардима обезбеђује се упоредивост резултата испитивања и њихово признавање;
- пружање подршке надлежним министарствима у текућим активностима на хармонизацији националне регулативе са европском регулативом, обезбеђивањем националних стандарда усаглашених са европским и/или међународним стандардима;
- заштита потрошача;
- уклањање препрека у трговини;
- представљање и заступање националних интереса у поступку доношења међународних и европских стандарда из области млека и производа од млека.

4 Заинтересоване стране

Све заинтересоване стране у Републици Србији позване су да узму учешће у раду Комисије KS E034-5 како би у њој непосредно и равномерно били заступљени интереси и потребе свих релевантних страна.

У саставу Комисије тренутно су заступљени представници:

- два факултета;
- два научна института;
- једног завода и једног института за јавно здравље;
- једне лабораторије за испитивање хране и
- једне млекаре

Због равномерне заступљености свих заинтересованих страна планирано је проширење састава Комисије укључивањем представника релевантних органа државне управе, организација за заштиту потрошача и млекара.

5 Циљеви и стратегија за остваривање циљева

5.1 Циљеви

Комисија KS E034-5 има следеће циљеве:

- доношење националних стандарда и сродних докумената из области рада Комисије преузимањем ажурних издања одговарајућих европских и/или међународних стандарда и сродних докумената;
- повећање броја националних стандарда из области рада Комисије који настају преузимањем европских и/или међународних стандарда методом превођења на српски језик;
- проширење састава Комисије укључивањем представника релевантних органа државне управе, организација за заштиту потрошача и млекара;
- активније учешће Комисије у раду релевантног међународног техничког комитета;
- промовисање примене српских стандарда и сродних докумената из области рада Комисије.

5.2 Стратегије за остваривање циљева

Стратегије Комисије KS E034-5 за постизање дефинисаних циљева су:

- праћење рада релевантних техничких комитета и адекватно планирање преузимања европских и/или међународних стандарда;
- ревидирање текстова повучених националних стандарда објављених на српском језику у складу са новим издањима европских или међународних стандарда да би се одржао или повећао број објављених националних стандарда насталих преузимањем европских и/или међународних стандарда на српском језику;
- обезбеђивање иницијалних превода европских стандарда кроз сарадњу са потенцијалним корисницима тих стандарда или кроз пројекте усмерене на пружање подршке институцијама система инфраструктуре квалитета у Републици Србији;
- редовно преиспитивање националних стандарда и адекватно планирање договорених ревизија, измена и исправки тих стандарда;
- периодично преиспитивање састава Комисије да би се проверила равномерна заступљеност свих потенцијално заинтересованих страна у њој;
- обука чланова Комисије у вези са учешћем у раду релевантних европских и/или међународних техничких комитета;
- обука чланова Комисије у циљу бољег разумевања и примене интерних правила Института.

6 Фактори који могу утицати на испуњење и имплементацију програма рада

- Недостатак финансијских средстава за обезбеђивање квалитетних иницијалних превода европских стандарда;
- Неблаговремено достављање иницијалних превода европских и/или међународних стандарда чије је преузимање планирано;
- Оптерећеност чланова Комисије текућим пословима у матичним организацијама које су их делегирале, што може довести до њиховог недовољног учешћа у планираним активностима Комисије;
- Недостатак основних ресурса за извођење потребних обука за чланове комисија Института.

7 План активности

План активности Комисије KS E034-5 дефинисан је у њеном годишњем плану рада. Динамика преузимања европских стандарда и сродних докумената усклађује се са динамиком доношења тих докумената коју утврђује Технички комитет CEN/TC 302.

8 Корисни линкови за све наведене активности

Ради информисања постојећих или будућих чланова Комисије препоручује се коришћење следећих линкова:

ISS/KS E034-5:

http://www.iss.rs/rs/tc/?national_committee_id=159

ISO/TC 34/SC5:

http://www.iso.org/iso/home/standards_development/list_of_iso_technical_committees/iso_technical_committee.htm?commid=47878

CEN/TC 302:

https://standards.cen.eu/dyn/www/f?p=204:7:0:::FSP_ORG_ID:6283&cs=1814060861C4B18DED1F45364DF1903E9